

Heemkundekring Boxtel

Ons verleden wijst de weg naar de toekomst

Nieuwsbrief februari 2009

Uitnodiging voor onze bijeenkomst op dinsdag 10 februari 2009 om 20.00 uur in Zaal de Adelaar, Baroniestraat 75 (tegenover de H. Hartkerk) te Boxtel. Behalve onze heemkundefleden nodigen we voor deze kerkheuvelavond van harte het college van Burgemeester en Wethouders uit, de betrokken ambtenaren, Pastoor Niessen, het kerkbestuur, de kosten, omwonenden van de kerkheuvel, pers en overige geïnteresseerden.

De Boxtelse Kerkheuvel

In toenemende mate bestaat er belangstelling voor erfgoed in de gemeente Boxtel, zoals ook blijkt uit de gemeentelijke Erfgoednota. Recentelijk zijn in de Boxtelse bodem diverse vondsten gedaan die helpen de biografie van Boxtel te completeren en door bewonings sporen past Boxtel naadloos tussen de ons omringende plaatsen.

Op initiatief van pater Hans de Visser is in het voorjaar van 2008 de kerkheuvel met een GroundTracer/Grondradar onderzocht op oudere bebouwingssporen. Het onderzoek gaf aanleiding tot nader onderzoek d.m.v. grondboringen. De verwachting is een oudere voorganger van de huidige kerk te traceren en/of bebouwingssporen van de hier gevestigde eerste Heren van Boxtel. Zelfs sporen uit de Romeinse tijd zijn niet uit te sluiten. De resultaten van het onderzoek zullen in 2012 gepubliceerd worden in het boek van De Visser over de bestuurlijke ontwikkelingen binnen de Heerlijkheid Boxtel. Martien Dijkstra en Hanneke Meulenaars zijn namens de heemkundekring kartrekker voor het Kerkheuvelproject. Jean Coenen stimuleerde na de publicatie van het boek 'Baanderheren' verder onderzoek. We pakken de handschoen graag op en verwachten enkele eeuwen aan de geschiedenis van Boxtel te kunnen toevoegen.

Om dit bijzondere project meer bekendheid te geven hebben we 10 februari drie inspirerende sprekers:

- drs. Fokko Kortlang, archeoloog, geeft een inleiding op het kerkheuvelproject;
- drs. Sem Peters, archeoloog en betrokken bij de opgravingen in Sint-Oedenrode, geeft een lezing over deze opgravingen en de overeenkomsten met de Boxtelse situatie;
- drs. Bas Aarts, historicus, redacteur Het Brabants Kasteel en betrokken bij eerder onderzoek van de kerkheuvel, gaat in zijn lezing in op de hypothese van een burchtheuvel als voorvanger van de kerkheuvel.
- Na afloop van de lezingen is er gelegenheid tot discussie en het stellen van vragen.

De burcht van Rode – Sem Peters

Wie in het centrum van Sint-Oedenrode op zoek gaat naar restanten van een middeleeuwse burcht zal daar weinig terugvinden. Toch heeft de *versterking* van de heren van Rode wel degelijk sporen achtergelaten die in de huidige topografie nog steeds herkenbaar zijn. Zo is in het stratenplan de vorm van de vroegere burchtgracht af te lezen en zijn restanten ervan nog aanwezig rond het Martinuskerkhof. Boven het

maaiveld resteren de Odaberg en, opgenomen in de huidige Martinuskerk, het laatmiddeleeuwse koor van de voormalige Odakerk. Toen de bouw van een appartementen- en winkelcomplex een grootschalig archeologisch onderzoek noodzakelijk maakte deed zich de mogelijkheid voor om een in de bodem bewaard gebleven deel van dit burchtterrein te onderzoeken. De verschillende opgravingen die tussen 2003 en 2007 werden uitgevoerd toonden aan dat er een goed geconserveerd en zeer rijk bodemarchief bewaard was gebleven. Aan de hand van de onderzoeksgegevens zijn een aanzienlijke hoeveelheid gebouwen en andere structuren gereconstrueerd waarmee de ontwikkeling van de burcht gedurende eeuwen in kaart kan worden gebracht. Eén van de blootgelegde structuren, een landhoofd van een brug, was met name interessant omdat die het vermoeden bevestigde dat er een relatie heeft bestaan tussen het onderzochte terrein en de Odaberg. Deze berg zou volgens de overlevering in de 8e eeuw woonplaats en uiteindelijk de begraafplaats zijn geweest van de heilige Oda. Om inzicht te krijgen in de aard van de heuvel en de relatie met het opgegraven deel van het burchtterrein is in 2007 een booronderzoek uitgevoerd met verrassende resultaten. De lezing geeft een kort overzicht van de resultaten van de onderzoeken in Sint-Oedenrode en de overeenkomsten die er bestaan met het veronderstelde burchtterrein in Boxtel.

Boxtelse kerkheuvel en/of burchtheuvel – Bas Aarts

Op zoek naar het 'pre-stedelijke' Boxtel

De heuvel, waarop de imposante St.-Petrus-Stoel-in-Antiochië staat, intrigeert al een tijdje de regionaal-historici en archeologen. Tot 1930 was de heuvel omgracht, waarbij de waterpartij onderdeel uitmaakte van 'het Binnendommeltje', een kunstmatige waterloop oostelijk om het centrum van Boxtel heen. In het feitelijke Dommeldal, westelijk om Boxtel heen, ligt het bekende Kasteel Stapelen. Hier wordt een adellijke familie 'Van Stapelen' gesitueerd die al voorkomt in de 12de eeuw. Omdat er tegelijkertijd (en reeds vanaf ca. 1080) een adellijke familie 'Van Boxtel' bekend is uit de oorkonden, is het niet onlogisch te veronderstellen dat deze familie van heren van Boxtel op een andere plaats dan Stapelen gewoond zal hebben. De aandacht gaat daarbij uit naar de opmerkelijke kerkheuvel in het centrum. De huidige kerk heeft een romaanse voorganger gekend die terug zal gaan tot de 13de eeuw. Daarvoor kan de heuvel goed de woonplaats van de bedoelde familie/heren van Boxtel zijn geweest. Een belangrijke familie die tevens heren van Randerode (Randerath) in het Duitse Rijnland waren. In 1994 is er een bescheiden proefonderzoek geweest op de kerkheuvel. Dat kon niet direct het eventuele burchtkarakter aantonen, maar wel dat de heuvel vanaf de late 11de eeuw bewoning had gekend. Verder leek het er sterk op dat de heuvel gedeeltelijk kunstmatig was aangelegd. Vanuit de plattegrond van het oude centrum van Boxtel valt af te leiden dat de Markt en omgeving een planmatige opzet vertonen, omgeven door een kunstmatige omloop van de Dommel en stroomafwaarts voorzien van een indrukwekkend watermolencomplex dat gevoed werd door de Molengraaf (de gegraven verbinding tussen Beerze en Dommel). Die planmatige opzet vertoont grote gelijkenis met die van de 13de eeuwse 'stadstichtingen' in de omgeving (Sint-Oedenrode, Eindhoven, Oisterwijk). Waar het daar echter stichtingen betreft van de hertog van Brabant, zal het in Boxtel gegaan hebben om een gelijktijdig initiatief van de lokale heer. Omdat Boxtel toen nog niet 'Brabants' was (maar rechtstreeks viel onder de keizer van het Duitse Rijk), is dit in de geschiedschrijving lang een onderbelicht aspect gebleven. In dit hele proces is de kerkheuvel mogelijk eerst burchtheuvel geweest van de heren van Boxtel, en daarmee het 'pre-stedelijke' startmoment voor de latere 13de-eeuwse ontwikkeling. Een nader archeologisch en historisch onderzoek van deze kerk- en/of burchtheuvel zou deze veronderstelde gang van zaken kunnen verduidelijken en een belangrijke bijdrage betekenen tot de middeleeuwse geschiedenis van Boxtel.

- Secretaris & ledenadministratie: Hanneke Meulenaars-van der Eerden, Liempdseweg 3, 5283 RB Boxtel, 0411-684586, secretaris@heemkundeboxtel.nl
- Penningmeester: Frans van Susante, 0411-678103, penningmeester@heemkundeboxtel.nl Contributie 20 euro: contant of op rek. 3725764 t.n.v. Penningmeester Heemkundigekring, Hendrik Verheeslaan 29, 5283 CP Boxtel.
- Website: www.heemkundeboxtel.nl

